

Anni Venäläinen

Mietteitä rakenteiden tarpeellisuudesta ja seinien vakaudesta

Millä tavoin museot, taide ja kulttuuri voivat auttaa kaupunkeja luomaan edellytyksiä hyvinvoinnille ja sosiaaliselle yhtenäisyydelle? Osaavatko kunnat hyödyntää museoitaan ja tukea niitä niiden erilaisissa tehtävissä? Näihin kysymyksiin etsittiin vastauksia Porin taidemuseossa järjestetyssä Taide ja kulttuuri osana kaupungin vetovoimaisuutta -seminaarissa.

Helmikuussa 2019 järjestetty Taide ja kulttuuri osana kaupungin vetovoimaisuutta -seminaari käsitteli museoita sekä alueellista, valtakunnallista ja kansainvälistä taidetta ja taiteen yleisöjä. Seminaarin tavoitteena oli pohtia, millä tavoin museot voivat olla hyödyksi yhteiskunnan kehittämisessä tulevan vuosikymmen aikana, ja millaisia vaikutuksia niiden toiminnalla on kuntien elinvoimaisuudelle erityisesti pienemmissä kaupungeissa, kuten Porissa. Seminaari oli suunnattu kunnallisille kulttuuriorganisaatioille ja vapaan kentän toimijoille ja se toteutettiin osana Suomen kulttuurirahaston Museovisio-hanketta, jonka ensimmäisellä hakukierroksella Porin taidemuseolle myönnettiin avustus.

Anni Leppälän teos Reading (2010). Kuva: Ilona Juntura

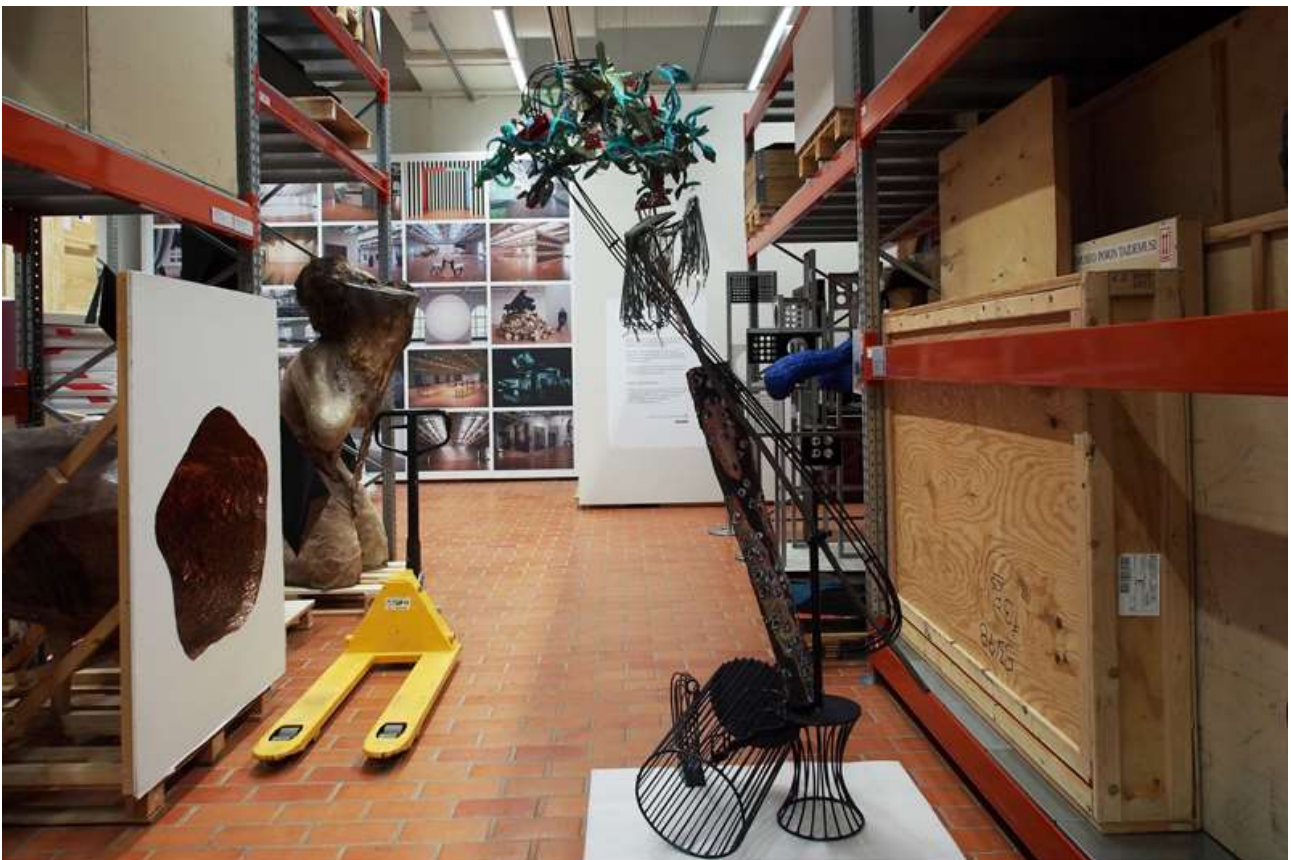
Vahva museoinstituutio on joustava ja moniulotteinen toimija

Museonjohtaja **Luigi Fassi** Nuoron taidemuseosta (MAN_Museo d'arte provincia di Nuoro) toi seminaaripuheenvuorossaan esiin kiinnostavalla tavalla oman museonsa ja Porin taidemuseon yhteneväisyyksiä. Niitä löytyi niin näyttelyohjelmista ja toiminnan profiilista kuin myös kaupungeista joissa

museot sijaitsevat, vaikka toinen onkin Satakunnassa ja toinen Sardiassa. Fassi siirtyi museonjohtajaksi toimittuaan pitkään vapaana kuraattorina. Porin taidemuseon hän tuntee hyvin kuratoituaan sinne vuosien varrella jo kaksi näyttelyä. MAN ja Porin taidemuseo ovat suunnilleen saman kokoisia, suhteellisen pieniä, mutta tulleet tunnetuiksi kansainvälisesti korkeatasoisen ja rohkean näyttelyprofiilinsa ansiosta. Samalla museot tekevät kotikaupunkiaan tunnetuksi maailmalla ja tuovat sille hyvää mainetta. Poria ja Nuoroa yhdistää myös se, että molemmat sijaitsevat huomattavan välimatkan päässä uimarannoista, jotka lomasesonkina toimivat kaupungin matkailun kärkenä. Silti matkailijat löytävät myös molempiin museoihin. Toisaalta talvisaikaan nämä kaupungit hiljenevät ja museot palvelevat pääsääntöisesti oman kaupunkinsa asukkaita.

Fassin keskeisiä näkemyksiä sekä Porin että Nuoron taidemuseoiden näyttelypoliittisen linjan oikeutuksen perustelemissa oli, että molemmat museot ovat liian pieniä niin kutsuttujen blockbuster-näyttelyiden toteuttamiseen tai suurten museoiden kanssa kilpailmiseen. Sen sijaan museoilla on erityinen tehtävä taiteen kautta käydyn yhteiskunnallisen keskustelun edistämässä, uuden etsimisessä ja erilaisten yhteyksien luomisessa yhteisöjen rakentamiseksi omalla alueellaan, linkittäen samalla kotikaupunkinsa kansainväliseen toimintakenttään ja keskusteluihin. Näin museo toiminnallaan avartaa oman paikkakuntansa toiminnallista horisonttia, ajattelua ja elinvoimaa tukevia verkostoja.

Museolla on siis tärkeä rooli kaupungin vetovoimatekijänä sekä elinvoimaisuuden edistäjänä. Tämän toivoisi kaupunkien huomaavan ja antavan museoilleen tukensa turvaamalla hyvän kunnallishallinnon avulla museoille työrauha, toiminnan vapaus ja näkyvyyttä.

Näkymä Porin taidemuseon avoimeen varastoon. Kuva: Ilona Juntura

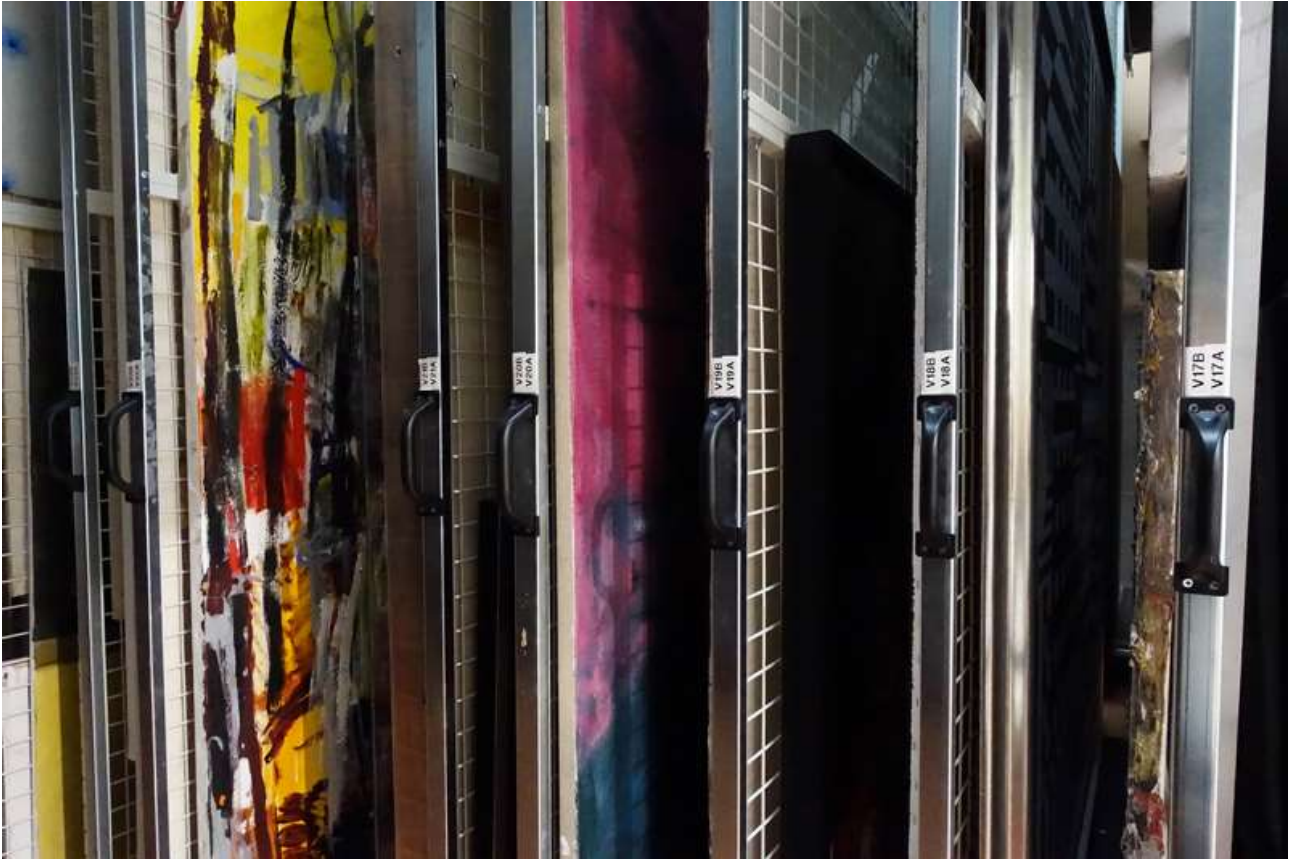
Eriyisen tärkeää on huomata, että museon rooli omalla paikkakunnallaan on suurempi kuin vain olla yksi kohteista, joissa yleisö käy vapaa-ajallaan. Museoiden ei pitäisi asemoida itseään vapaa-ajan sektorille viestiessään museon tehtävistä päättäjille ja yleisöille. Museo ei ole vain ”kävijöitä” tai heidän tämän hetken tarpeitaan ja mieltymyksiään varten. Taidemuseo toimii toisaalta oppimissektorilla, sivistys- ja innovaatiopääoman palveluksessa. Se on kulttuuriperinnön säilyttäjä ja myös tuottaja, sikäli kun se voi tehdä yhteistyötä taiteilijoiden kanssa uusien teosten tuottamiseksi ja mahdollistamiseksi. Museo on tutkimuslaitos kerätessään tietoa taiteen kentän ilmiöistä ja saattaessaan sen yleisön ja tutkijoiden saataville. Museon aikajänne on tätä hetkeä pidempi. Toiminnan pysyvyyden myötä taiteen ja yhteiskunnan eri aikatasot sekä vuosien myötä syntyvä pitkä yleisösuhte kietoutuvat yhteen.

Taidemuseon toimintaa luonnehtii verkostomaisuus ja jaettu asiantuntijuus. Museo ei ole rakennus vaan ne toiminnot ja sisällöntuotanto, jota se toteuttaa. Museo voi toimia solmukohtana erilaisille toimijoille ja yleisöille. Muistiorganisaationa toimiminen eli kokoelmatyö, tutkimuksellinen toiminta sekä pedagoginen tehtävä ovat museomääritelmän ytimessä. Vahva instituutio kykenee säteilemään tukea ympäröivälle taiteen kentälle ja tuottamaan yleisön saataville moninaisia taide-elämyksiä, sekä uutta, että muiden aikakausien taidetta. Samalla ei pidä ajatella, että museo voisi tehdä kaiken, tai että olisi taidekentän tai yleisöjen etu, että kaikki alueen taidehankkeet olisivat museon tavalla tai toisella hallinnoimia. Yhdessä museot ja muut taiteen alan toimijat voivat huolehtia taiteen saavutettavuudesta, uudistumisesta ja viemisestä erilaisiin tiloihin ja tuottaa yllättäviä kohtaamisia ihmisten arjessa.

Rakenteiden muokkaamista

Erikoiseksi taidemuseoiden aseman tekeekin osaltaan se, että museoiden oletetaan kilpailevan paitsi ihmisten vapaa-ajasta myös resursseista vapaan taiteen kentän toimijoiden kanssa. Taiteilijoiden ja vapaina kuraattoreina, tuottajina ja tutkijoina toimivien taiteen ammattilaisten huoli työllistymisestä, pirstaleinen ja epävarma rahoitus sekä epätasa-arvoinen asetelma vapaan kentän ja instituutioissa työskentelevien välillä ovat varmasti osaltaan luomassa tämän päivän instituutiokriittisyyttä. Tänä päivänä kiinnitetään aivan oikein huomiota siihen, että instituutioiden tulee maksaa taiteilijoille ja muille yhteistyökumppaneilleen heidän tekemästään työstä.

Instituutiokriittisissä näkemyksissä ongelmina, joita täytyy purkaa, nousevat esiin myös ”seinät” ja ”rakenteet” sinänsä. Mutta mitä tilalle? Millä tavoin taidemuseon mahdollinen katoaminen tai toiminnan voimakas supistuminen edistäisi paikallista ja alueellista taide-elämää? Kuka ottaisi museoille kuuluneet tehtävät hoitaakseen? Jos toiminnallisesta rakenteesta hankkiudutaan eroon, halutaanko silti säilyttää seinät sellaista taiteellista toimintaa varten, joka tarvitsee hyvin ylläpidettyjä museaalisten olosuhteiden vaatimukset täyttäviä tiloja?

Porin taidemuseon avoin taidevarasto mahdollistaa kurkistuksen kokoelmatyön kulisseihin. Kuva: Ilona Juntura

Museoiden toimintaa ohjaavat lakisääteiset velvoitteet ja rahoittajien antamat mittarit sekä toimintasäännöt. Juuri uudistuneessa valtiosuusjärjestelmässä ei ainakaan vielä määritelty museoiden perustehtävää uudelleen. Kansainvälinen museoliitto ICOM uudistaa parhaillaan museomääritelmäänsä ja on kiinnostavaa nähdä, tuleeko siihen nykyiseen verrattuna merkittäviä muutoksia. Periaatteessa museoiden tulisi tehdä vain niitä tehtäviä mihin lait ja rahoittajat niitä ohjaavat ja mistä saadaan mitattavia tuloksia. Ankarasti tulkittuna tämä saattaa kuitenkin johtaa siihen, että taidemuseoiden toimintamahdollisuudet näyttäytyvät entistä rajatumpana elävän taiteen kentällä ja yleisöjen keskuudessa.

Mikäli ei vastusteta museoiden olemassaoloa ja niille annettuja tehtäviä sinänsä, mitä ”rakenteiden” purkaminen voisi siinä tapauksessa tarkoittaa? Voisiko nykyisten rakenteiden uudelleen arvioiminen tarkoittaa esimerkiksi sen pohtimista kuka päättää ja miten päätetään taidemuseoiden näyttelyohjelmasta, teoshankinnoista tai muusta toiminnasta ja sisällöntuotannosta? Tai sen millä tavoin toiminnan vaikuttavuutta arvioidaan ja mitataan? Voisivatko näyttelytilat jollain ehdoilla olla yhteiskäytössä erilaisille taidekentän toimijoille, hieman samaan tapaan kuin Helsingissä toimivan nykytaiteen toimijan ja kuratoriaalisen organisaation PUBLICS:n parahosting-konseptissa? Miten rahoitus tulisi tällöin järjestää, millaiset mittarit silloin tarvitaan? Tarve lisätä esimerkiksi museoiden työntekijöiden kulttuurista moninaisuutta on jo tunnustettu. Pitäisikö taidemuseoissa työskennellä taiteen, kokoelmatyön ja yleisötyön ammattilaisten ohella vaikkapa yhteiskuntatieteilijöitä tai sote-sektorin asiantuntijoita? Millä aikavälillä tällainen muutos voisi olla mahdollinen ja miten asioita voitaisiin edistää ennen sitä?

Olenaisimpana kysymyksenä; muuttaisiko uudistunut toimintamalli olennaisella tavalla museoiden kävijäpohjaa? Vai vaikuttaisiko muutos lähinnä instituutioon ja siellä työskentelevien tehtävänkuviin,

instituutiota käyttävien toimijoiden osallisuuteen? Muuttaisiko se instituution suhdetta yleisöön?
Tavoitettaisiinko uusia kävijöitä, alenisiko kynnys taiteen pariin?

Kirjoittaja on TaM, joka toimii Porin taidemuseon näyttelyistä vastaavana intendenttinä.